

Jan Engelgard

Muzeum Niepodległości w Warszawie

Herb i flaga Mazowsza powszechnie dostępne

Zgodnie z uchwałą nr 29/21 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 16 marca 2021 roku, zmieniającą uchwałę w sprawie ustanowienia Flagi Województwa Mazowieckiego „Flaga Województwa, obok Herbu Województwa Mazowieckiego, jest symbolem służącym identyfikacji i promocji Województwa Mazowieckiego”. Ponadto; „Mieszkańcy województwa mazowieckiego oraz samorządy gmin i powiatów, a także inne instytucje i organizacje z terenu województwa mazowieckiego mogą używać oraz umieszczać Flagę Województwa (...) bez ograniczeń co do miejsca i czasu¹”.

W uzasadnieniu uchwały czytamy m.in.:

Flaga Województwa Mazowieckiego, obok Herbu Województwa Mazowieckiego, jest najważniejszym symbolem Województwa, wyróżniającym je spośród innych jednostek samorządu terytorialnego. Flaga Województwa została ustanowiona uchwałą nr 91/06 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 29 maja 2006 r. Przedmiotową uchwałą określono również podstawowe zasady używania Flagi Województwa oraz jej wizerunku. Jak dotąd ww. uchwała była nowelizowana tylko jeden raz. Uchwałą nr 173/08 z dnia 8 września 2008 r. Sejmik Województwa Mazowieckiego przyjął postanowienia pozwalające szerszemu kręgowi podmiotów na wyrażanie identyfikacji oraz swych więzi z mazowiecką wspólnotą samorządową oraz jej flagą.

Zasadne jest jednak poszerzenie dotychczasowych i przyjęcie nowych regulacji, które pozwolą mieszkańcom Województwa oraz gminom, powiatom oraz innym instytucjom i organizacjom z terenu Mazowsza, eksponowanie Flagi Województwa, nie tylko z okazji świąt państwowych, wojewódzkich, rocznic, czy innych uroczystości, ale rów-

---

¹ <https://www.mazovia.pl/samorzad/sejmik/uchwały-sejmiku/uchwała,4237,2921.html> [dostęp 25.05.2021].

niez bez ograniczeń co do miejsca i czasu. Proponuje się również regulację umożliwiającą także podmiotom i instytucjom realizującym zadania publiczne, spoza terenu województwa mazowieckiego, na używanie Flagi Województwa Mazowieckiego w szerszej przestrzeni publicznej, czyli również poza granicami województwa mazowieckiego².

Zgodnie intencją uchwałodawcy – flaga Mazowsza zawisła przed siedzibami wszystkich instytucji podległych Samorządowi Województwa Mazowieckiego. 24 kwietnia 2021 roku flagę województwa mazowieckiego wciągnięto na maszt przed budynkiem głównej siedziby Muzeum Niepodległości, czyli przed zrewitalizowanym Pałacem Przebendowskich/Radziwiłłów. W uroczystości wzięli udział członkowie władz samorządu województwa mazowieckiego, w tym Ludwik Rakowski, przewodniczący Sejmiku Województwa Mazowieckiego i Adam Struzik, Marszałek Województwa Mazowieckiego. Obecny był także Robert Soszyński, zastępca prezydenta m.st. Warszawy. Gospodarzem uroczystości był dr Tadeusz Skoczek, dyrektor Muzeum Niepodległości w Warszawie.

„Eksponując Flagę Województwa Mazowieckiego, przywołujemy wspólną historię i korzenie, a równocześnie budujemy i integrujemy naszą mazowiecką wspólnotę” – powiedział Ludwik Rakowski. „Wczoraj flaga zagościła w Radomiu, dziś w Warszawie, w kolejnych dniach także w Ostrołęce, Siedlcach, Płocku i Ciechanowie. Chcemy przybliżyć mieszkańcom Mazowsza symbole naszego województwa i zachęcić do wywieszania flagi przed swoimi domami czy urzędami” – dodał Adam Struzik³.

Historia flagi i herbu Mazowsza wiąże się nierozdzielnie z wielowiekowymi dziejami tego regionu, od samego zarania polskiej państwowości⁴. Mazowsze – historyczna dzielnica Polski była z jednej strony integralną częścią kraju, z drugiej, co podkreślają historycy – jego odrębność historyczna nie budziła wątpliwości od czasów najdawniejszych po schyłek Rzeczypospolitej. Ta odrębność, która nabrała znaczenia w okresie tzw. rozbitcia dzielnicowego (po 1138 roku), zrodziła byt państwowy – Księstwo Mazowieckie z historycznymi ziemiami – od gosty-

---

² Ibidem.

³ <https://www.mazovia.pl/dla-mediow/informacje-prasowe/art,5152,flaga-mazowsza-zawisla-przed-zrewitalizowanym-muzeum-niepodleglosci.html> [dostęp: 25.05.2021].

⁴ Najbardziej kompetentny i pełny wykład historii Mazowsza: *Dzieje Mazowsza (do 1526 r.)*, t. 1, red. H. Samsonowicz, Pułtusk 2006, ss. 746; *Dzieje Mazowsza. Lata 1527–1794*, t., red. J. Tyszkiewicz, Pułtusk 2015, ss. 792; *Dzieje Mazowsza. Lata 1795–1918*, t. 3, red. J. Szczepański, Pułtusk 2012, ss. 902.

Marszałek Adam Struzik oraz przedstawiciele Zespołu Pieśni i Tańca „Mazowsze” prezentują flagę województwa. Fotografia ze zbiorów Muzeum Niepodległości

nińskiej na zachodzie, rawskiej i czerskiej na południu, ciechanowskiej i zawkrzańskiej na północy, po nurską i liwską na wschodzie.

Pomimo tej odrębności politycznej, która trwała do 1526 roku, kiedy Mazowsze zostało przyłączone do Królestwa Polskiego – przynależność dzielnicy do Polski nie budziła wątpliwości. Wchodziło ono w skład tzw. Korony Królestwa Polskiego (*Corona Regni Poloniae*), łączącej wszystkie rdzenne ziemie polskie, tworzące państwo pierwszego koronowanego króla (Korona Chrobrego) oraz ziemie włączone przez królów polskich później, w tym ziemie ruskie odziedziczone przez Kazimierza Wielkiego. Po wygaśnięciu rodzimej dynastii, obszar ten był traktowany jako niepodzielne terytorium, które nie podlegało dziedziczeniu, a kolejni królowie byli zobowiązani do utrzymania jego jedności i dążenia do odzyskania ziem utraconych.

Czynnikiem łączącym Mazowsze z Polską była też rządząca w tej dzielnicy dynastia piastowska, wywodząca się w linii prostej od Bolesława Krzywoustego i Kazimierza II Sprawiedliwego. Niebagatelne znaczenie, spajające Mazowsze z Polską, miał także fakt, że w okresie rządów Władysława Hermana i Bolesława Krzywoustego (przełom XI i XII

wieku) Płock był *de facto* stolicą państwa polskiego. Nie jest więc dziełem przypadku, że herb Księstwa Mazowieckiego ukształtował się w ten sam sposób, co w takich dzielnicach Polski, jak Małopolska i Wielkopolska, stąd daleko posunięte podobieństwo. Herb dynastii piastowskiej – Orzeł Biały – pojawia się na Mazowszu już w wieku XIII. Jego wizerunek zachował się na pieczęciach herbowych kolejnych władców mazowieckich. Są to m.in. tzw. pieczęć pieszka Konrada II z 1285 roku czy najbardziej okazała pieczęć herbowa większa księcia Siemowita III z 1350 roku.

Na pieczęciach książąt mazowieckich najczęściej widniał wizerunek orła, choć przejściowo, w XIV wieku, w okresie rządów Trojdena I, pojawiał się też symbol skrzydlatego smoka. Od 1381 roku pozostawał w użyciu herb o czterech polach, naprzemiennie srebrnych ze żmijem czerwonym i czerwonych z orłem srebrnym, symbolizującymi Księstwo Czerskie.

Pomimo odrębności i utrzymywania samodzielności politycznej, Księstwo Mazowieckie było ściśle związane z losami całego odrodzonego na początku XIV wieku Królestwa Polskiego. W decydującym dla przyszłości państwa wydarzeniu, jakim była wojna z Zakonem Krzyżackim (1409–1411), Księstwo Mazowieckie, pomimo podtrzymywania przez wiele lat poprawnych relacji z Malborkiem – stanęło jednoznacznie po stronie polskiej. 2 lipca 1410 roku dwie chorągwie mazowieckie – księcia Siemowita i księcia Janusza połączyły się pod Czerwińskiem z wojskami króla Władysława Jagiełły (chorągwie małopolskie i wielkopolskie), po czym wspólnie podjęły marsz w kierunku granicy z Państwem Zakonu Krzyżackiego. Chorągiew księcia Siemowita składała się z rycerstwa Księstwa Płockiego, ziemi rawskiej i wiskiej. Do najprzedniejszych rycerzy należeli m.in. Stanisław Grad, wojewoda płocki, Jędrzej z Golczewa, kasztelan płocki i Mściszek z Kossobut, podsedek i starostwa płocki. W chorągwi księcia Janusza znaleźli się rycerze z Księstwa Czerskiego (z Warszawy, Czerska, Łomży, Ciechanowa, Wyszogrodu i Zakroczymia). Udział wojsk mazowieckich w wojnie z Zakonem Krzyżackim i w bitwie pod Grunwaldem był potwierdzeniem znaczenia Mazowsza w geopolitycznym systemie, jaki stworzyła Korona Polska i Litwa, w celu przeciwstawienia się ekspansji Zakonu Krzyżackiego. Był też wyborem o charakterze cywilizacyjnym, potwierdzającym związki Mazowsza z Polską.

Wracając do dziejów ewolucji herbu Mazowsza, stosunkowo szybko powrócono do używania herbu o niepodzielonym polu. Potwierdzenie

nie tego faktu – oraz historycznego charakteru współczesnej formy – możemy znaleźć na kartach *Statutu Łaskiego* (1505/1506), gdzie w tzw. wieńcu heraldycznym znalazły się herby poszczególnych ziem Rzeczypospolitej. Obok herbów innych ziem zhołdowanych i lennych – wyraźnie widać godło Mazowsza w kształcie zbliżonym do współczesnego.

Wizerunek herbu obecny był także na tarczach i sztandarach rycerskich. Na pieczęci księcia Janusza I Starszego z 1376 roku widzimy postać stojącą w zbroi, opierającą się prawą ręką na mieczu, a w lewej trzymającą tarczę z orłem jednoogłowym bez korony. Wojska mazowieckie uczestniczące w bitwie pod Grunwaldem walczyły pod sztandarem z białym orłem (poczet księcia Siemowita IV z Księstwa Płockiego) i pod sztandarem w wersji czteropolowej (poczet księcia Janusza I Starszego z Księstwa Czerskiego).

Herb i flaga Mazowsza stały się więc ważnym elementem odróżniającym tę dzielnicę od innych części Polski. Dotyczyło to odrębności politycznej (do 1526), a potem cywilizacyjnej i kulturowej. Dzieje Mazowsza – co podkreślają historycy – wpłynęły w sposób znaczący na kształt dzisiejszej Polski, zwłaszcza wtedy, kiedy jedno z mazowieckich miast – Warszawa – stało się stolicą Polski. Pomimo częstych zmian granic (od 1795 roku) i podziałów administracyjnych – w świadomości mieszkańców funkcjonowało pojęcie całości dzielnicy mazowieckiej, z jej tożsamością historyczną sięgającą początków państwa polskiego oraz odrębnością kulturowo-cywilizacyjną.

Zastanawiając się nad specyfiką dziejów Mazowsza na tle historii Polski i rolą Warszawy, wybitny historyk prof. Henryk Samsonowicz pisał:

Nie ulega wątpliwości, że Mazowsze położone na pograniczu kultur zachodnio- i wschodniosłowiańskiej, bałtyjskiej, od XIII stulecia niemieckiej pełniło w dziejach Polski rolę soczewki ogniskującej najróżniejsze wzorce kultury. Poczynając od zarania polskiej państwowości, kiedy wzdłuż Wisły, Narwi i Bugu biegła odnoga wielkiego szlaku łączącego Bałtyk z Morzem Czarnym, poprzez XIII–XIV-wieczne kontakty hanzeatycko-ruskie, szczególnie wyraźnie można zaobserwować to zjawisko po Unii z Litwą, po ukształtowanie stołeczności Warszawy. Nasuwa się tu kolejna refleksja, zdawałoby się nieco paradoksalna, wynikająca z pytania: czy Warszawa jest – i czy była – miastem mazowieckim? Rezydencje króla, książąt Kościoła, najbardziej wpływowych magnatów – czy i jeśli tak – to jak bliskie miały powiązania z mieszkańcami okolicznych wsi i miasteczek – dodać trzeba – nie zawsze należących do elity intelektualnej kraju. Polska stołeczność grodu nadwiślańskiego od XVIII wieku nie budzi wątpliwości. W następnych dziesięcioleciach, mimo konkurencji ośrodków polszczyzny przede wszystkim w zaborze austriac-

kim, to właśnie Warszawa stanowiła ośrodek Królestwa Polskiego i jej stołeczna rola w zasadzie nie podlegała dyskusji⁵.

Autor zwraca też uwagę na swoisty fenomen Mazowsza – z jednej strony dzielnicą tą, ze względu na swoje zapóźnienie gospodarcze, była obszarem, z którego co jakiś czas wypływały wielkie fale emigracji – na Wschód, a potem także za Ocean, a jednocześnie, począwszy od XVII wieku – przyciągała kolejne fale przybyszów z Zachodu i Wschodu (Żydów, Niemców, Holendrów, a także Włochów, Szkotów, Ormian)⁶.

Utworzenie w roku 1999 nowego, samorządowego województwa mazowieckiego – w granicach obejmujących większą część dawnych ziem Księstwa Mazowieckiego – postawiło na nowo kwestię podtrzymania i pielęgnowania mazowieckiej tożsamości. Herb i flaga województwa, nawiązujące do starych piastowskich wzorców, są ważnym elementem tego procesu.

Jan Engelgard

---

⁵ H. Samsonowicz, *Refleksje wokół badań historycznych Mazowsza*, „Rocznik Mazowiecki” 2008, nr 20, s. 13.

⁶ Ibidem, s. 15.